

HUDUDIY VA MAHALLIY MOLIYA RIVOJLANISH ELEMENTLARI

Курбанов Анвар Турсункулович

70411302 *Бизнесни бошқариш (Master of Business Administration - MBA) йуналишида*
"Молия ва молиявий технологиялар" мутахассислиги 2 босқич магистранти

Bugungi kunda mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish va liberallashtirish, samarali soliq-byudjet siyosatidan foydalangan holda iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, makroiqtisodiy barqarorlik va milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ta'minlashga qaratilgan islohotlarni amalga oshirish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Davlat boshqaruvini markazsizlashtirish jarayonini davom ettirish joylarda davlat siyosatini amalga oshirishda mahalliy va hududiy hokimiyat organlarining mas'uliyatini oshirishga, respublika davlat hokimiyati organlarining vakolatlarini mahalliy davlat hokimiyati organlariga bosqichma-bosqich o'tkazishga, shuningdek, hududiy davlat hokimiyati organlarining tuman, shahar hokimiyati organlariga vakolatlari.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti ta'kidlaganidek: "Moliya sohasida soha va hududlarni mutanosib rivojlantirish hisobidan mahalliy byudjetning daromad bazasini kengaytirish zarur. Eng muhimi, tuman va shaharlarda mahalliy byudjetlarning kengaytirilishi aholining turmush darajasi va turmush sharoitini, umuman, barqarorlik va osoyishtalikni yuksaltirishga xizmat qilishi kerak".

Moliyaviy nazorat tizimi, boshqa barcha tizimlar singari, o'zaro bog'liq elementlar to'plamidir. Bizning fikrimizcha, davlat moliyaviy nazoratidan tortib uy xo'jaligi darajasidagi moliyaviy nazoratgacha bo'lgan har qanday darajadagi moliyaviy nazorat tizimining elementlari:

- qiziqqan Foydalanuvchining qiziqishi;
- moliyaviy nazoratni tashkil etish tamoyillari;
- moliyaviy nazoratni tashkil etish modeli;
- moliyaviy nazorat natijasida olingan ma'lumotlarni amalga oshirish mexanizmlari.

Tizimning barcha elementlari o'zaro bog'liq va bir-biriga faol ta'sir qiladi.

Moliyaviy nazorat tizimining har bir elementi ham tizimdir. Manfaatdor Foydalanuvchining qiziqishi-bu davlat yoki korxonada faoliyati uchun asos bo'lgan qoidalar va texnologiyalar tizimi, uning maqsad va vazifalari, ushbu qoidalarga rioya etilishini nazorat qilishga imkon beradigan natijalarga qo'yiladigan talablar, shu jumladan boshqaruv tuzilishi va moliyaviy nazoratni amalga oshirishning tanlangan usuli. Foydalanuvchining qiziqishi moliyaviy nazorat tizimining barcha boshqa elementlariga hal qiluvchi ta'sir ko'rsatadi.

Moliyaviy nazoratni tashkil etish tamoyillari har xil bo'lishi mumkin. Ular to'g'ridan-to'g'ri Foydalanuvchining qiziqishiga bog'liq. Biroq, bir qator printsiplar mavjud, ularga rioya qilmasdan moliyaviy nazorat maqsadlariga erishish mumkin emas. Biz ularni keyinroq ko'rib chiqamiz.

Moliyaviy nazoratni tashkil etish modeli ko'p jihatdan xo'jalik yurituvchi sub'ektning qabul qilingan boshqaruv tuzilmasiga, moliyaviy nazorat tizimiga asoslangan printsiplarga va manfaatdor foydalanuvchi tomonidan talab qilinadigan ma'lumotlar tarkibiga bog'liq.

Moliyaviy nazorat natijasida olingan ma'lumotlarni amalga oshirish mexanizmlari butun tizimning eng muhim elementidir. Nazoratni amalga oshirish jarayoni qanchalik yaxshi tashkil etilgan bo'lsa ham, agar uning ma'lumotlari talab qilinmasa, unda butun tizim bo'sh ishlaydi.

Ushbu elementlarning birortasining yo'qligi tizimni qismlar to'plamiga aylantiradi va nazorat qilish maqsadlariga erishishga olib kelmaydi.

Bu faqat davlatning byudjet jarayoniga qat'iy rioya qilish to'g'risidagi g'amxo'rlikida namoyon bo'ladi. Byudjet jarayonining barcha ishtirokchilarini yagona qoidalar doirasida, shu jumladan davlat byudjet nazoratini amalga oshirish orqali ushlab turish vazifasi o'tgan o'n yillikning o'rtalarida hal qilindi. Bugungi kunda davlat moliyaviy mablag'lariga boshqa tahdidlar, masalan, orqaga qaytish, ish haqi fondini naqdlashtirish, byudjet hisobidan hashamatli tovarlarni sotib olish va byudjet jarayonida tasdiqlangan barcha tartib-qoidalarga qat'iy rioya qilish va hokazolar tashvishga solmoqda.. biroq, ushbu davrda Foydalanuvchining davlat shaxsiga bo'lgan qiziqishi o'zgarmadi, bu davlatning butun mexanizmida iz qoldirdi. byudjet nazorati. Davlat moliyaviy nazoratini tashkil etishning tanlangan modeli-bu nazorat faoliyatini amalga oshirish va sanksiyalarni qo'llash vakolatiga ega bo'lgan va aslida o'z-o'zidan qoldirilgan bir-biriga bog'liq bo'lmagan davlat moliyaviy nazorati organlari to'plamidir.

Byudjet sohasida davlat moliyaviy nazoratini amalga oshiruvchi organlar o'rtasida gorizontaal aloqalarning yo'qligi e'tiborni tortadi.

Mahalliy byudjetlar darajasida mahalliy byudjetlarning daromad bazasini ularni soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning alohida turlari bilan birlashtirish orqali tubdan mustahkamlash, viloyatlar, shaharlar va tumanlar budjetlarini subsidiyalardan chiqarib tashlash hamda bosqichma-bosqich amalga oshirish soliq-byudjet siyosatining ustuvor vazifalari, ularning daromadlari yuqori bo'lgan byudjetlarning taqsimlanishiga bog'liqligini kamaytirish, bundan kelib chiqib, mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish masalalarini hal etish yer resurslarini ko'paytirish va mas'uliyatini tizimli asosda qo'shimcha zahiralarni aniqlash sifatida belgilangan va mahalliy byudjet daromadlarini oshirish hisoblanadi.

Mahalliy byudjetlar daromadlarini oshirish, mahalliy byudjetlar xarajatlaridan samarali foydalanishga erishish, hududlarning barqaror rivojlanishini ta'minlash, mahalliy davlat hokimiyati organlarining moliyaviy mustaqilligi va mas'uliyatini yanada oshirish chora-tadbirlarini amalga oshirishda ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR:

1. 2021-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to'g'risida// <https://lex.uz/ru/docs/-5186044>
2. 2020-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to'g'risida//<https://lex.uz/docs/-4635016>

3. Soliq va budjet siyosatining 2019-yilga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlari qabul qilinganligi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida//<https://lex.uz/docs/-4123665>

4. Burxonov E.M. Mahalliy byudjetlarni muvozanatlashning iqtisodiy va huquqiy masalalari. - Toshkent: Uzbekistan, 2017.

5. Сирожиддинова З.Х., Вахобов А.В., Сиддиқов Ж.Р. Государственный бюджет Республики Узбекистан. Учебное пособие. -Т.: ТФИ, 2021.